

BÖLÜM 4

OKUL TÜKENMİŞLİĞİ DURUMUNUN FEN AKADEMİK BAŞARISINA OLAN YORDAMA ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Elif Öznur TOKGÖZ¹
Alev DOĞAN²

Giriş

Tükenmişlik kavramı her bireyde farklı şekillerde ve derecelerde ortaya çıkan, bireylerin yaşamış oldukları bir takım olumsuz durumlardan kaynaklı olarak bireylerde görülen enerji ve güç kaybına (Freudenberger, 1974), bireyde fiziksel, ruhsal ve duygusal yorgunluk şeklinde belirtilere yol açarak (Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001) bireyin çabalamaktan vazgeçmesine sebep olan etken olarak tanımlanmıştır. Tükenmişlik kavramını, üç boyutta ele alan Maslach ve Jackson (1981)'na göre bu boyutlar: düşük kişisel başarı, duygusal tükenme ve duyarsızlaşmadır. Bu boyutlar arasında üzerinde en çok durulan boyut ise duygusal tükenme durumudur. Çünkü bireylerde tükenmişliğinin başlangıcı ilk olarak duygusal tükenme olarak başlamaktadır.

Okul tükenmişlik durumunun ise öğrencilerde; yetersizlik duygusu, bitkin hissetmesi, okula karşı olumsuz bir tutum sergilemesi ve okuldaki etkinliklere katılmama durumlarına ait belirtiler şeklinde ortaya çıktığı ifade edilmiştir (Shin & ark., 2011). Öğrencilerde tükenmişliğe sebep olan birçok faktör vardır ancak bu faktörler arasında; ebeveynlerin, öğretmenlerin, hatta çevrelerinde bulunan hemen hemen herkesin öğrencilerden bekledikleri yüksek akademik başarı beklentisi (Yıldırım & Ergene, 2003) önemli bir yer kaplamaktadır. Bu beklentiyi

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, e-mail: elifoznurtokgoz@gmail.com

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, e-mail: alevd@gazi.edu.tr.

Alan yazında bu çalışmada olduğu gibi akademik başarının okul tükenmişliğine ait bazı alt boyutları ile ilişkili, bazı alt boyutları ile ilişkisiz olduğuna dair çalışmalar da mevcuttur. Çapulcuoğlu ve Gündüz (2013) tarafından yapılan çalışma, bu yönüyle ifade edilmiştir. Çalışmada, öğrencilerin algıladıkları akademik başarı durumları ile tükenmişliğe ait yetkinlik ve duyarsızlaşma alt boyutları anlamlı bir ilişki vermekte ancak duygusal tükenme alt boyutu ile anlamlı bir ilişki vermemektedir. Yine benzer bir araştırma Bilge vd., (2014) tarafından lise öğrencileriyle yürütülmüştür. Çalışma sonucunda ise tükenmişliğin sadece öz-yetkinlik alt boyutunun, akademik başarı ile negatif yönlü bir ilişkisinin olduğu rapor edilmiştir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda okul tükenmişliğinin akademik başarı üzerinde negatif bir etkisinin olduğu ifade edilebilir. Bu durum öğrencide tükenmişlik durumuna sebep olan etkenlere dikkat çekmiştir. Literatürde öğrencide tükenmişliğe sebep olan etkenler incelendiğinde birçok etkenin yer aldığı görülmektedir. Bu etkenleri: öğrencinin çevresinde bulunan hemen hemen herkes tarafından yüksek akademik başarı beklentisinden dolayı öğrenciye yönelik çok fazla ısrarcı ve baskıcı olmaları (Yıldırım & Ergene, 2003), öğrenci-öğretmen ilişkisi (Özhan, 2019) şekline ifade etmek mümkündür.

Öneriler

Çalışma sonuçlarına göre okul tükenmişliği fen akademik başarısı üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Bu veriler doğrultusunda okul tükenmişliğini azaltmaya yönelik aşağıda belirtilen öneriler geliştirilmiştir. Öğrencilere karşı ebeveynlerin, öğretmenlerin ve çevrelerinde yer alan insanların öğrencide var olan mevcut kapasite yönünde akademik başarı beklentileri olmalı ve yüksek akademik başarı konusunda öğrenci üzerinde baskı oluşturulmamalıdır. Ayrıca öğrenciye güven duyulduğuna dair duygular hissettirilmelidir. Okul rehber öğretmenleri tarafından öğrencilerde tükenmişlik durumuna sebep olan faktörler belirlenerek diğer branş öğretmenlerine ve velilere yönelik bilgilendirme eğitimleri verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Atik, S. (2016). *Akademik başarının yordayıcıları olarak öğretmene güven, okula karşı tutum, okula yabancılaşma ve okul tükenmişliği*. Yayınlanmamış doktora lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Balkıs, M. (2013). Akademik erteleme eğilimi ve öğrencilerin tükenmişlik duygusu arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1),68-78.
- Bilge, F., Tuzgöl Dost, M., & Çetin, B. (2014). Lise öğrencilerinde tükenmişliği ve okul bağlılığını etkileyen faktörler: Çalışma alışkanlıkları, yetkinlik inancı ve akademik başarı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(5), 1709-1728.

- Buluş, M., Duru, E., Balkıs, M., & Duru, S. (2011). Öğretmen adaylarında öğrenme stratejilerinin ve bireysel özelliklerin akademik başarıyı yordamadaki rolü. *Eğitim ve Bilim*, 36(161), 186-198.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri ve analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Pegem A Yayıncılık.
- Çam, Z. (2016). *Lise öğrencilerinde okul tükenmişliğine ilişkin bir modelin sınanması ve sınıf tekrarını yordama düzeyinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çapri, B., Gündüz, B., & Gökçakan, Z. (2011). Maslach tükenmişlik envanteri-öğrenci formu (mte-öf)'nun Türkçeye uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(1), 134-147.
- Çapulcuoğlu, U., & Gündüz, B. (2013). Lise öğrencilerinde tükenmişliğin cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü ve algılanan akademik başarı değişkenlerine göre incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 12-24.
- Duru, E., Duru, S., & Balkıs, M. (2014). Tükenmişlik, akademik başarı ve öz düzenleme arasındaki ilişkilerin analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1263-1284.
- Freudenberger, H. J. (1974). Staff burn out. *Journal of socialissues*, 30(1), 159-165
- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burn out. *Journal of Organizational Behavior*, 2(2), 99-113.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burn out. *Annual review of psychology*, 52(1), 397-422.
- May, R. W., Bauer, K. N., & Fincham, F.D. (2015). School burn out: Diminished academic and cognitive performance. *Learning and Individual Differences*, 42(2015), 126-131. Doi: 10.1016/j.lindif.2015.07.015
- Özhan, M. B. (2019). *Lise öğrencilerinde okul tükenmişliğinin akademik başarı ve iyi oluşa etkisinin bütüncül olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Schaufeli, W. B., Martinez, I. M., Marquez-Pinto, A., Salanova, M. & Bakker, A. B. (2002). Burn out and engagement in university students: A cross-national study. *Journal of Cross-cultural Studies*, 33(5), 464-481.
- Seibert, G. S., Bauer, K. N., May, R. W., & Fincham, F. D. (2017). Emotion regulation and academic under performance: The role of school burn out. *Learning and Individual Differences*, 60(2017), 1-9.
- Shin, H., Puig, A., Lee, J., Lee, J. H., & Lee, S. M. (2011). Cultural validation of the Maslach burn out inventory for Korean students. *Asia Pacific Education Review*, 12(4), 633-639.
- Uludağ, O. & Yaratın, H. (2013). The effects of just ice and burn out on achievement: An empirical investigation of university students. *Croatian Journal of Education*, 15(2), 97-116.
- Walburg, V. (2014). Burn out among high school students: A literature review. *Children and Youth Services Review*, 42(2014), 28-33.
- Yıldırım, İ., & Ergene, T. (2003). Lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordayıcısı olarak sınav kaygısı, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(25), 224-234.